Tevessül Hakkındaki Hadîslerin Tahriçleri – 3. Bölüm

3. Hadîs

عن أنس رضى الله عنه أن عمر بن الخطاب رضى الله عنه: كان إذا قحطوا استسقى بالعباس بن عبد المطلب فقال: اللهم إنا كنا نتوسل اليك بنبينا فتسقينا وإنا نتوسل إليك بعم نبينا فاسقنا قال فيسقون.

Enes b. Mâlik (Radıyallahu anh)'ten rivâyet edildiğine göre, **ikinci Halife** döneminde, Müslümanlar kuraklık yüzünden kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya geldikleri zaman, Halife Hazreti **Ömer (Radıyallahu anh)**, **Abbâs b. Abdulmuttalib**'i (Radıyallahu anh)'ı vesile kılarak Allah'tan (Celle Celalühü) yağmur talebinde bulunur ve şöyle der

"Allah'ım! Bizler daha önce Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i vesile edinerek sana niyazda bulunurduk. Sen de bize yağmur verirdin. Şimdi ise Peygamberimiz'in amcasını vesile kılıyor ve senden talep ediyoruz, bize yağmur ihsan et." **Enes b. Mâlik** (Radıyallahu anh), Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'in bu duâlarından sonra, kendilerine yağmur ihsan edildiğini belirtir. [1]

Her iki tarafın da sahih kabul ettiği bu hadiste, Hazreti Ömer'in ve Hazreti Abbâs'ın duâ ediş şekli açıklanmıyor. Bunu **Zübeyr b. Bekkar**'ın açıklamalarından öğreniyoruz.

İbn Hacer şöyle diyor:

Zübeyr b. Bekkâr, "**el-Ensâb**" isimli eserinde, **Abbâs** (Radıyallahu anh)'ın duâ ediş şeklini ve vaktini açıklamıştır. Hadisin isnadını zikrederken belirttiği üzere, **Hazreti Ömer** (Radıyallahu anh), **Hazreti Abbâs** (Radıyallahu anh) ile tevessül edince, Hazreti Abbâs şöyle duâ etti:

"Allah'ım! Günahtan dolayı gelen hiçbir belâ olmasın. Bu belâlar da ancak tövbeyle kaldırılır. Bu insanlar, senin Nebi'ne yakınlığımdan dolayı bana tevessülde bulunup sana yöneldiler. Günahkâr ellerimizi sana uzatıyor ve alınlarımızı senin için secdeye koyuyoruz, bize yağmur gönder!" Sonra devamla "göklerden yağmur dağlar gibi indi." [2]

Duâ ile Tevessül Diyenlerin Görüşleri

Elbânî, "Tevessül" adlı eserinde **Enes b. Mâlik**'in rivâyet ettiği bu hadis için, ya Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in amcasının makamı ile ya da Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in, amcasının duâsı ile tevessül olduğunu söylüyor. Hangisinin doğru olduğuna bir bakalım;

Sahâbe, Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında duâlarında:

“Allah’ım! Nebin Muhammed ve onun hürmeti ve senin katında olan değeri için bize yağmur ver!” mi diyorlardı?. Yoksa Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’la gidip, ondan dileklerinin kabul edilmesi için Allah-u Teâlâ’ya tazarru ile yalvarmasını mı istiyorlardı?

Birinci durumda, ne sünnetten ne de sahâbeden Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in adını zikredip, Allah’tan (Celle Celalühü) onun hakkı ve kadri için dilekte bulundukları şeklinde olduğunun, ispatına dair bir tek delil getiremezler.

Aksine sahâbe, ihtiyaçlarının giderilmesi için Resûlullah Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den, doğrudan doğruya kendileri için Allah (Celle Celalühü)’a duâ etmesini istemişlerdir.

Ayrıca, eğer Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)’in tevessülü, Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh)’ın zatı ile veya onun Allah (Celle Celalühü) katındaki makamından dolayı olsaydı, niçin Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’a tevessülü terk etsin ki? Sahâbe-i Kirâm, aşağı olanı alıp, yüce ve şerefli olanı terk edecek kimseler değillerdir.

Zübeyr b. Bekkar rivâyetinin sıhhatli olduğu gerçek değildir. Zira bu rivâyet, **Medineli Dâvûd b. Ata**’dan gelmektedir. **et-Takrib**’de belirtildiği gibi, o zayıftır.

Zübeyr b. Bekkar’ın ondan rivâyetini, **Hâkim** (III, 334) nakleder ve hakkında konuşmaz, susar. **Zehebî** ise buna bir açıklama getirerek: **“Dâvûd metruktür”**, der.

Ayrıca rivâyetin senedinde ıztırab/çelişki vardır. Bildiğimiz gibi, bunu **Hişam b. Sa’d**, **Zeyd b. Eslem**’den rivâyet etmiştir. Rivâyetinde, “**İbn Ömer**” yerine “babasından” demiştir. Fakat Hişam, Dâvûd’tan daha güvenilirdir.[3]

Duâ ve Zât ile Tevessül Diyenlerin Görüşü [4]

a) Buhârî’de Hazreti **Enes b. Mâlik**’ten (Radıyallahu anh) rivayet edilen hadis, her iki tarafa göre sahihtir. Gerek metin, gerekse isnad bakımından sıhhati tartışma konusu yapılmamıştır. Ancak vefatından sonra zat ile tevessülü kabul etmeyenler, hadisi tevile tabi tutmuşlardır. Ve Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in amcasının duâsıyla tevessül olduğunu söylemişlerdir.

İbn Abdilberr (v. 463/1071), Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)’in **Abbâs radıyallahu** ile istiskada bulunmasının sebebini açıklarken şöyle demektedir:

“Yeryüzü, Hazreti Ömer (Radıyallahu anh) devrinde, hicretin onyedinci senesinde, şiddetli bir kuraklığa maruz kalmış ve kıtlık olmuştur. Bunun üzerine **Ka’b**:

– Ey Müminlerin Emiri! İsrailoğullarının başına böyle bir musibet geldiğinde, peygamberlerin yakını (**Asabe**: Baba tarafından yakınlar) ile **istiska**da bulunurlardı” dedi. Hazreti Ömer (Radıyallahu anh) de:

– İşte Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’ın amcası, babasının ben-

zeri/kardeşi [5] ve **Haşimoğulları**'nın seyyidi!" diyerek Abbâs'a gitti ve halkın içinde bulunduğu kıtlıktan ona yakındı." [6]

Bu hâdise açıkça göstermektedir ki, Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'in Abbâs (Radıyallahu anh) ile istiskası, Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in hiçbir nidayı işitmeyen meyyit olmasından ve Allah nezdinde onun itibarının; mevki ve makamının (**cah**) olmamasından kaynaklanmış değildir. Hâşâ böyle bir anlayış, apaçık bir iftira olmuş olur." [7]

Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'ın Hazreti Abbâs ile istiskasının zat ile tevessül olduğunu söyleyen **Kevserî**, metinde bir muzaf takdir ederek, rivâyetin duâ nitelikli tevessül çeşidi olduğunu ileri sürenlerin görüşünü de şöyle değerlendirmektedir:

"Peygamberimiz'in amcası ile tevessül ediyoruz /**بعم نبينا**" cümlesinde Peygamberimiz'in amcasının duâsı ile **بدعاء عم نبينا** şeklinde mahzuf bir muzaf olduğunu iddia etmek, herhangi bir delile dayanmaksızın konuşmak ve hakikati örtbas etmek demektir. "Peygamberimiz'in amcası ile" tarzındaki tevessül, Abbâs'ın Peygamber Efendimiz'e (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) olan yakınlığı ve onun yanındaki konumuyla tevessül manasına gelir. Böylelikle bu tevessül, aynı zamanda Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile tevessül demek olur." [8]

İbn Ömer radıyallahu anh, **Ebû Talib**'in, Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'yi öven şu şiirini terennüm eder ve şöyle derdi:

(Ve hiçbir kavim), yüzüyle (veya zatıyla) bulutlardan (insanlar tarafından Allah'ın) yağmur (yağdırması) istenen hiçbir beyaz (zat)'ı (geriye bırakmadı.[9]) [10]

يستسقى الغمام بوجهه / Yüsteskâl-ğamemu bi vechihi)'deki "**وجه**" (vech) yüz, Arap dilinde, (zat)'tan kinaye olarakta kullanılır. Buna göre, (zatıyla bulutlardan yardım istenen, her bakımdan ak ve pak bir insan)dan söz ediliyor.

İsteyen tevile gitmeyip, "zatıyla değil, yüzü iledir" de diyebilir.

Mümin olmayan Ebû Talib'in şu sözü, Müminleri nasıl bağlar? diyebilecek akıl dâneler çıkabilir. Burada mühim olan nokta, İbnü Ömer'in onu terennüm etmesi ve **İmâm Buhârî**'nin onu **Sahih**'ine almasıdır. Üstelik Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'ın duâsıyla değil, zatı ile tevessül etmek sûretiyle yağmur istemek vardır.

Şevkânî'de şöyle demektedir: "Gerçekten Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile hayatında tevessül sabit olmuştur. Ayrıca vefatından sonra, ondan başkası ile de sahâbenin sukuti icmaı ile tevessül sabit olmuştur. Çünkü sahâbeden hiçbiri, Hazreti Ömer'in Abbâs (Radıyallahu anh) ile tevessülünü yadırgamamıştır.

Bana göre, **İzzeddin b. Abdüsselâm**'ın iddia ettiği gibi, tevessülün cevazını yalnız Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e tahsis etmenin, şu iki sebepten dolayı bir manası yoktur:

Birincisi, söylediğim gibi, sahâbe icmaı vardır. İkincisi ise, ilim ve fazilet sahibi bir zat ile tevessül, gerçekte onun salih amelleri ile ve üstün meziyetleri ile tevessül demektir. Çünkü fazilet sahibi olan kişi, ancak amelleri ile faziletli olur. Bu durumda, "Allah'ım! falan âlim ile ben sana tevessül ediyorum" diyen kimse, onun sahip olduğu ilim ve amel ile tevessül etmiş olmaktadır." [11]

"Peygamberimiz'in amcası ile" şeklindeki izafet terkibinde, muzaf olarak duâ lafzını takdir etmek, isabetli gözükmemektedir. Görebildiğimiz kadarıyla, bu konuda **İbn Teymiyye** ve **Elbânî** gibi âlimlerin ısrarlı tutum ve davranışları, zat ile tevessülü kabul edenleri pek de ikna edememektedir. Çünkü Hazreti Ömer (Radıyallahu anh), **Hazreti Abbâs** (Radıyallahu anh)'ı yanına alıp, onunla tevessül ve teveccühte bulunduktan sonra: "Allah'ım! Bulut da, su da senin katındadır, bulutu gönder ve bize yağmur indir!" [12] diyerek, uzun bir duâ yapmıştır. Gözyaşları içinde ve duygu yüklü bir iklimde gerçekleşen bu uzun duâdan sonra Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'in: "Vallahi bu, (Abbâs) Allah'a (Celle Celalühü) vesiledir [13] ve onun nezdindeki yeridir/itibarıdır!"

Hasan b. Sâbit de bunun üzerine şu şiiri söylemiştir:

Reisimiz Ömer duâ etti kıtlıkta

Bulutlar yağmur verdi, Abbâs'ın hürmetine

O Peygamber amcası ve baba yarısıdır.

İşte bu yüzden, o vesile edildi sadece

Allah onun hürmetine diriltti her tarafı

Yemyeşil oldu her yer, o umutsuzluktan sonra

İbn Abdilberr, "**el-İstiâb**" adlı eserinde Hazreti Abbâs'ın tercüme-i hâlini verirken, bu kıssayı aynen nakletmiştir. [14] Doğrudan zat ile (yani onun Allah nezdindeki mertebesi ile tevessülü kabul edenlerin görüşünü destekler mahiyettedir. Ayrıca, İbn Abdilberr'e göre, birçok tarikten gelen şu rivâyet de, bu noktada aydınlatıcı rol oynamaktadır.

Hazreti Ömer (Radıyallahu anh), istiskada bulunmak üzere Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh)'ı da yanına alarak (musallaya) çıktı ve şöyle dedi:

"Allah'ım! Biz, Peygamberimiz'in amcası ile sana yaklaşıyor (tekarrub) ve onun şefâatçi olmasını diliyoruz (istişfa). Peygamberin için onu gözet! Nitekim sen, ana babasının iyilik ve salahı yüzünden iki (yetim) çocuğu gözetmiştin.[15]

Câbir b. Abdullah (Radıyallahu anh)'tan rivâyetle, Resûllullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak Allah, sâlih bir adamın sâlihliğinden dolayı, çocuğunu ve çocuğunun çocuğunu, beldesini ve çevresindeki beldeleri de salaha erdirir. Ve o aralarında bulunduğu sürece onları muhafaza eder.[16]

İbn Ömer (Radıyallahu anh)'den naklen, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

إن الله ليدفع بالمسلم الصالح عن مائة أهل بيت من جيرانه البلاء.

"Muhakkak ki Allah, bir sâlih kul vesilesi ile komşularından yüz evden musibet ve belâyı def eder." [17]

"Biz, istiğfar ve istişfa' ederek sana geldik!" Sonra Hazreti Ömer (Radıyallahu anh), insanlara yönelerek şöyle seslendi:

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا

"Rabbinizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize bol bol yağmur indirsin, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın!"[18]

Sonra da Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh), ayağa kalkarak duâ etti. Haz-reti Abbâs'ın gözleri pınar gibi yaş akıtıyordu. (Bu vesile ile Allah'ın yağmur ihsan etmesinden sonra) halk: "Seni tebrik ediyoruz, ey Harameyn sâkisi!" diyerek, Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh)'a dokunmaya başladı.[19]

Netice itibariyle Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'in, dilimizde "Pey-gamberimiz'in amcası hürmetine" diye duâ etmek şeklinde ifâdesini bulan Haz-reti Abbâs (Radıyallahu anh) ile tevessülünün, öncelikle onun zatı yani, Pey-gamber sallallahu aleyhi ve sellem'e olan yakınlığı sebebiyle Allah katındaki mertebesi; değer ve konumu ile tevessül manasına geldiği anlaşılmaktadır.[20]

Birden fazla vuku bulan[21] söz konusu vak'adan, Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh)'ın fazileti, Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'ın tevazu ahlakı, ehl-i beyt ve sâlih zatlarla istiska ve istişfa'ın müstehap oluşu [22] gibi hükümler çıkarılmış bulunmaktadır. [23]

Başka bir rivâyette Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir çocuğun babasını sevdiği gibi amcası Hazreti Abbâs'ı sever ve ona hürmet gösterir ve onun yeminini kendi yemini sayardı.

Ey insanlar! Amcası Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh) hakkında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gösterdiği bu saygı ve hürmete, siz de riâyet edin. Onu başınıza gelen her türlü musibette Allah'a (duâlarınızda) vesile edinin![24]

Sâlih zatların, Allah (Celle Celalühü) nezdindeki mertebesi ile tevessülde bulunmanın câiz olduğunu savunanlardan Muhammed Zâhid Kevserî, bu hadisin görüşlerini desteklediğini ileri sürerek şöyle demektedir:

Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'ın bu uygulaması, Resûlullah (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem)'ın hayatta olan hısım ve akrabasıyla tevessülde bulunmanın cevazına delil teşkil etmektedir. Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'in Hazreti Abbâs (radıyallahu) anh için:

"Başınıza gelen bu (kuraklık) musibet için Hazreti Abbâs'ı Allah'a karşı vesile ediniz!" ifâdesi "ondan duâ isteyiniz" manasına gelmez. Çünkü Hazreti Ömer (Radıyallahu anh), bu cümleyi, Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh)'tan duâ etmesini istedikten sonra halka söylemiştir. [25]

İbn Hacer ve **İbn Ruşeyd**, Hazreti Abbâs'ın "vesile edinin" ifâdesini "duâ isteyin" manasında olmadığını ifâde etmişlerdir.[26] Burada ancak şöyle bir itiraz gelebilir. Şu anda kıtlık musibeti dışında başınıza gelecek olan musibetlerde Hazreti Abbâs'ı, duânızda vesile kılın, kastedildiği söyle-nebilir. Hâlbuki burada söylenen sözde: "fî mâ nezele aleyküm" geçmiş zaman bildirir. Gelecek zaman bildirmez. Bundan da anlaşılıyor ki, Hazreti Ömer, o an yağmur duâsında bulunan sahâbeye: "Siz de duâ edin, duânızda Hazreti Abbâs'ı vesile kılın!" demiştir.

Eğer başınıza gelecek musibetler kastedilmiş olsaydı, "**fîmâ yenzilü aleyküm**" denmiş olmalıydı. Burada Hazreti Abbâs'ın zatıyla tevessül olduğu gibi, duâsı ile de vesile kılınmıştır.

Şimdi, Elbânî'nin "bu hadiste duâ ile tevessül kastediliyor" demesinin yanlış olduğunu, esas kastedilenin Hazreti Ömer (Radıyallahu anh)'in dediği gibi, bu iki yetimi babalarının salih olmasından dolayı korudun. "Peygamberin için onu gözet. Zira onu vesile edinerek sana yaklaşıyoruz" sözü, ayrıca Hazreti Abbâs'ın da, "Bu insanlar Nebi'sine yakınlığımdan dolayı bana tevessülde bulunuyorlar" sözü, ayrıca Hazreti Ömer'in halka: "Abbâs (Radıyallahu anh)'ı, Allah (Celle Celalühü)'a karşı vesile edinin!" sözlerini bir araya getirdiğinizde bu hadiste Hazreti Abbâs'ın önce zatı ile sonrada duâ sı ile tevessül olduğu anlaşılır.

Kevserî, Hazreti Ömer radıyallahu anh'ın, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'ın zatı ile tevessülü terk edip, Abbâs (Radıyallahu anh)'ın zatı ile tevessülde bulunuşunu "Bu olay, daha faziletli biri mevcut olduğu halde, ondan daha az faziletli biriyle tevessül etmenin câiz olduğunu gösterir." demiştir.

Hazreti Ömer'in, Hazreti Abbâs ile tevessülde bulunmasın sebeplerinden biri de, Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Hazreti Abbâs (Radıyallahu anh)'a olan hürmetine kendisinin de riâyet etmesinden kaynaklanmıştır.

3. HADÎSİN TAHRÎCİ SONRAKİ BÖLÜMDE DEVAM EDECEKTİR.

---

[1] Buhârî İstiska: 3, no: 964, 1/342.

[2] İbn Hacer, Fethu'l-Barî, III, 150.

[3] Elbânî, Tevessül.

[4] Bu hadisin tahric ve değerlenmesinin bir kısmı Zekeriya Güler, İlam Araştırma Dergisinden, bir kısım da Hüseyin Avni, Guraba Dergisindeki yazısından alınmıştır.

[5] Resûlullah (s.a.), kendisinden iki veya üç yaş büyük olan amcası Abbâs için "İnsanın amcası babası gibidir" diyerek ona hürmet eder, onu üzen ve incitenlerin kendisini üzmüş ve incitmiş olacaklarını söylerdi. Bkz. İbn Ebi Şeybe, el-Musannef, V, 518; Müslim "Zekat" 11; Tirmizî "Menâkıb" 28.

[6] İbn Abdilber, el-İstiab, III, 97.

[7] Kevserî, el-Makâlât, s. 451-452, 458.

[8] Kevserî, age., s. 459-460. Ayrıca bkz: İzzet Alî Atıyye, Bid'a, s. 386-387.

[9] Bu mânâ, İbn Hacer'in tercihidir. O وابيض يستسقى الغمام (ve ebyaza yüsteska) ibaresini önceki beyitte geçen ما ترك قوم سيدا (ma tereke kavmun seyyiden)'e atfederek ابيض (ebyaza)da mef'uliyet üzere nasbı râcih buluyor.(Fethu'l-Bârî, (Darul-Fikir baskısı):3/184-185

[10] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 93; Buhârî (Muallak olarak) (1009) İbn Mâce: (1272) Rivâyet sahihtir.

[11] Şevkânî, ed-Dürrü'n-Nadid, s. 5-6.

[12] İbn Abdilber, age., II, 98.

[13] Hazreti Ömer'in, "Abbâs'ı Allah'a vesile edininiz!" sözü için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, 497; Hâkim, el-Müstedrek, III, 334; Zehebî, Siyer, II, 92; Sâfedî, el-Vafi, XVI, 631.

[14] Bkz: İbn Abdilber, age., III, 98; Kevseri, age., s. 460.

[15] Bu sözüyle Hazreti Ömer, Hızır'ın müdahalesinden bahseden şu âyete (el-Kehf, 82)

[16]İbn Cerîr, Tefsir'inde (II, 241'de) zikretmiştir. Nesaî, (Tuhfe, XIII, 385'de) zikrettiği gibi Sünen-i Kübra'nın Mevâiz kısmında da zikretmiştir. Senedindeki bütün râvîler Buhârî ve Müslim'in râvîlerinin seviyesindedir. Fakat Nesai'nin naklettiği râvî güvenilir bir râvî olsada hakkında bazı şeyler söylenmiştir.

[17] Taberânî, el-Mu'cemü'l-Evsat: no: 4/4080

[18] Nûh 71/10-12.

[19] İbn Abdilberr, age., III, 99-100.

[20] İbn Hacer, age., II, 495. İzzet Alî Atıyye de, el-Bid'a Tahdidüha ve Mevkıfu'l-İslâm Minha (s. 386) konulu doktora tezinde aynı sonuca ulaşmıştır.

[21] Şevkânî, Neylu’l-Evtâr, IV, 315.

[22] İbn Hacer, Fethu’l-Bârî, II. , 497; Ğumârî, İthaf, s. 36. Krş. İbn Teymiyye, Kaidetün Celile, s.126. İbn Teymiyye de “Ehl-i Salah ile bilhassa Ehl-i beyt ile istiska (İbn Hacer, Vesile ve Şefâatçi olmasını istemek manasına gelen istişfa’ kelimesini kullanır) müstehaptır” demektedir.

[23] Bu hadisin tahriç ve değerlendirilmesinin bir kısmı Zekeriya Güler’in İlam – Araştırma dergisinden alınmıştır.

[24] Hakim, el-Müstedrek, III, 377.

[25] Aynî, Umtedü’l-Karî, VI, 13.

[26] İbn Hacer, Fethu’l-Bârî, II, s. 337.